

ISSN 2181-922X

O‘ZBEKISTON

TIL VA MADANIYAT

AMALIY FILOLOGIYA MASALALARI

2025 Vol. 1 (5)

www.aphil.tsuull.uz

Bosh muharrir:

Saodat Muhamedova

Mas'ul kotib:

Yekaterina Shirinova

Tahrir kengashi

Aynur O'zjan (Turkiya), Baydemir Husayn (Turkiya), Alfiya Yusupova (Rossiya), Luiza Samsitova (Rossiya), Almaz Ulvi (Ozarbayjon), Merveri Ismailova (Ozarbayjon), Abdulhay Sobirov, Manzura Abjalova, Xurshida Kadirova, Shoira Isayeva, Nargiza Musulmonova, Munira Shodmonova, Oqila Turaqulova, Iroda Azimova, Dilafuz Xidoyatova, Dilrabo Elova, Elyor Xonnazarov, Xasan Akramov, Ra'no Azizova, Azimjon Davronov, Nasiba Jo'raqulova.

Jurnal haqida ma'lumot

“O'zbekiston: til va madaniyat. Amaliy filologiya masalalari” seriyasi - Oliy attestatsiya komissiyasi ilmiy nashrlar ro'yxatidagi “O'zbekiston: til va madaniyat” akademik jurnalining ilovasi hisoblanib, unda professor-o'qituvchilar, doktorantlar, stajor-tadqiqotchilar, mustaqil izlanuvchilar, magistrantlarning amaliy tilshunoslik, amaliy adabiyotshunoslik, kompyuter lingvistikasi, o'zbek tilini davlat tili va xorijiy til sifatida o'qitish, nashrlik ishi, qiyosiy tilshunoslik, lingvokulturologiya, psixolingvistika, sotsiolingvistika kabi sohalarga oid tadqiqotlari nashr qilinadi.

Jurnal ilovasi bir yilda to'rt marta chop etiladi.

O'zbek, rus va ingliz tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi.

Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin. “O'zbekiston: til va madaniyat. Amaliy filologiya masalalari” seriyasi 2022-yildan chiqa boshlagan.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani,

Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: aphil@tsuull.uz

Website: <http://www.aphil.tsuull.uz>

MUNDARIJA

AMALIY FILOLOGIYA

Мирвари Исмаилова

Научная концепция о происхождении тюрков в Передней Азии ...5

Nasiba Jo'raqulova

Xalq dostonlarida turkiy obraz tasviri14

Sohiba Gazibekova

Diniy tushunchalarni ifodalovchi leksik birliklarning poetik imkoniyatlari (Xayriddin Sulton asarlari misolida)25

Umida Abdullayeva

Badiiylik modusi - she'riyatdagi modifikatsion usul31

QIYOSIY TILSHUNOSLIK

Зульфия Ишкильдина, Луиза Самситова

Корневая морфема в русском и башкирском языках38

Xurshida Kadirova, Xankishi Məmmədov

"Gözəllik" komponentləri ilə paremioloji birliklərin iks-femik semantikasi49

Xurshida Kadirova, Odina Uralova

Turkiy va turk xalq maqollarining lingvistik tadqiqi59

Nargiza Aytniyazova

O'zbek va qoraqalpoq tillaridagi paremiyalarning lingvokulturologik aspekti75

O'ZBEK TILINI XORIJIY TIL SIFATIDA O'QITISH

Dilora Bahronova

Xorijliklarga o'zbek tilini o'qitishda til va madaniyat integratsiyasi ...84

LINGVOKULTUROLOGIYA

Shakhzoda Khayrullaeva

A linguacultural analysis of emotions through metaphors (in english and uzbek: anger, fear, love, and pride)90

PSIXOLINGVISTIKA

Dildora Salimova

Psixolingvistikada nutqni idrok etish masalasi102

SOTSIOLINGVISTIKA

Gulbahor Iskandarova, Yekaterina Shirinova

Bolalarda gender identifikatsiyasining lisoniy jihatdan xoslanishi ...111

Lobar Rahimqulova

Ijtimoiy tarmoqlardagi konfliktli yozishmalarda yosh xususiyatini ifodalovchi lingvistik va paralingvistik birliklar119

TIL TA'LIMI NAZARIYASI VA AMALIYOTI**Gulshan Asilova, Fatma Açık**

Ona tili ta'limida o'qib tushunish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun matnlarni tanlash tamoyillari127

Турсуной Юсупова

Проблема подготовки обучающихся к текстообразительной деятельности путем выполнения грамматических заданий139

Мунира Шодмонова

Развитие критического мышления у студентов как педагогическая проблема150

Yekaterina Shirinova, Gulbahor Iskandarova

Til ta'limiga antroposentrik yondashuv masalasiga doir165

TIL TA'LIMIGA ANTROPOSENTRIK YONDASHUV MASALASIGA DOIR

Yekaterina Shirinova¹
Gulbahor Iskandarova²

Annotatsiya

Bugungi kunda til hodisalarini antroposentrik paradigma doirasida tadqiq qilish dolzarb ahamiyat kasb etib, mazkur paradigma doirasida tadqiqotlar samarasi o'laroq psixolingvistika, lingvokulturologiya, pragmalingvistika, madaniyatlararo kommunikatsiya kabi tilshunoslik sohalari, mustaqil integrativ yo'nalishlari shakllandi va rivojlanib bormoqda. Tilshunoslikdagi nazariy qarashlarni til ta'limiga ham tatbiq etish muhim amaliy ahamiyat kasb etadi, xususan o'zbek tilini o'qitish metodikasinitakomillashtirib, uniyangitaraqqiyotbosqichigaolibchiqishga xizmat qilishi mumkin. Ushbu maqolada til ta'limiga antroposentrik yonadashuvning mohiyati va ahamiyatiga e'tibor qaratiladi, til ta'limi jarayonida antroposentrik yondashuvning tadqiqi o'rganiladi, uning nazariy asoslari va amaliyotda qo'llanishi ko'rib chiqiladi. Maqolada til o'rganish jarayonida kommunikativ qobiliyatlarni rivojlantirish, madaniy kontekstda tilning o'rganilishi va tilshunoslikning zamonaviy talablari bilan bog'liq muammolar hamda yechimlar taklif etiladi. Antroposentrik yondashuv, asosan, til o'qitish va o'rganish jarayonlarida kontekstual ma'lumotlarni hisobga olishni, til bilimi va tajribasini integratsiyalashni, til ta'limiga lingvomadaniyatshunoslik prizmasi orqali nazar solish asosida til bilan birgalikda shu til sohiblari madaniyatini o'rganishni ta'minlaydi, psixolingvistik aspekt doirasida nutq ontogenezi jarayonlariga tayangan holda til o'qitish metodikasini takomillashtirish imkonini beradi.

Kalit so'zlar: *antroposentrizm, paradigma, til ta'limi, o'zbek tilini o'qitish metodikasi, pragmatik yondashuv, psixolingvistik yondashuv,*

¹ Shirinova Yekaterina Turakulovna – Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti O'zbek tili va adabiyoti ta'limi kafedrası dotsenti, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

E-pochta: yekaterina@navoiy-uni.uz

ORCID ID: 0000-0002-9164-5327

² Iskandarova Gulbahor Turabayevna – Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti O'zbek tili va adabiyoti ta'limi kafedrası katta o'qituvchisi.

E-pochta: iskandarovagulbahor@navoiy-uni.uz

ORCID ID: 0000-0002-4189-2725

Iqtibos uchun: Shirinova, Y.T., Iskandarova, G.T. 2025. "Til ta'limiga antroposentrik yondashuv masalasiga doir". *O'zbekiston: Til va madaniyat. Amaliy filologiya masalalari*. 1 (5): 165-176.

DOI: 10.52773/tsuull.aphil.2025.1 (5)/UGNZ2770

KIRISH

Til ta'limi murakkab va muhim jarayonlardan biri hisoblanadi. Har bir millat va madaniyat o'z tiliga ega bo'lishi bilan birga har bir jamiyatda uni o'qitishga, o'rganishga talab yuqori. Quvonarlisi shundaki, bugungi kunda til o'qitish jarayonlarini samarali tashkil etishga qaratilgan metodikalar ishlab chiqilmoqda, interaktiv ta'lim modellari joriy etilmoqda. To'g'ri, mohiyatan ta'lim jarayonining markazida inson: ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi turadi, har bir o'quvchining, o'rganuvchining individual imkoniyatlarini hisobga olgan holda shaxsga yo'naltirilgan ta'limdan ham unumli foydalanilmoqda va bu antroposentrizmning eng yorqin ko'rinishidir. Biz esa til ta'limi jarayonlariga antroposentrik yondashish zarurligini qayd qilayotganimizda pedagogik jarayonning diqqat markazida azaldan inson turishini inkor etmagan holda, til hodisalari, birliklari va sathlarini o'rgatishda tilshunoslikdagi zamonaviy antroposentrik paradigma doirasida vujudga kelgan zamonaviy yo'nalishlar: psixolingvistika, pragmalingvistika, lingvokulturologiya, madaniyatlararo kommunikatsiya kabi sohalarining nazariy yutuqlarini amaliyotda qo'llash yanada samaralini berishga xizmat qilishi mumkinligini qayd qilamiz. Til ta'limiga antroposentrik yondashuvda tilni o'rganishda kontekst, madaniyat va tilni ishlatish holatlari muhim rol o'ynaydi.

Xorijiy tillarini o'qitishda antroposentrik yondashuvdan shu paytgacha foydalanilmagan, deb bo'lmaydi. Zero kommunikativ metod doirasida pragmatika elementlari bilan o'qitish uchun boy lingvodidaktik asos tayyorlanganligini E.A.Maslyko, E.I.Pasov, V.V.Safonova, V.P.Furmanova kabilarning izlanishlaridan ko'rishimiz mumkin. Keyinchalik G.Noyner va X.Xunfeldlarning xorijiy metodologiyasida ishlab chiqilgan pragmatik-funksional konsepsiyaning paydo bo'lishi va rivojlanishi bilan kommunikativ yondashuvning mazmuni kengaydi. Ularning g'oyalariga qator tilshunoslar va metodistlar tomonidan munosabat bildirilgan (Argustanyants E.S., 1982; Baskova M.E., 1992; Nabieva V.M., 1996; Astafurova V.N., 1997; Gorodnikova G.D., Dobrovolskiy D.O., 2000). V.P.Furmanovanning madaniyatni chet tillarini o'qitish nazariyasi va amaliyotiga integratsiyalash va chet tillarini o'qitishda pragmatik omillarni hisobga olishga qaratilgan madaniy va lingvistik pragmatik konsepsiyasi ilmiy qiziqish uyg'otadi.

Antroposentrik yondashuv, xususan pragmatik yondashuv, asosan, tilning foydalanilishi va kommunikatsiya holatlarini o'rganish orqali tilni o'rganish jarayonidagi natijalarni optimallashtirishga qaratilgan. Pragmatik yondashuv til ta'limida til o'rganuvchilarni faqat grammatik qoidalar bilan emas, balki real hayotdagi kommunikatsiya sharoitlarida tilni qanday ishlatishni ham o'rganishga undaydi. Ko'plab tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, pragmatik yondashuv yordamida kommunikativ qobiliyatlar yanada kuchayadi va o'zaro tushunish, shuningdek, madaniy interaksiya ko'nikmalari rivojlanadi (Levinson, 1983; Brown & Levinson, 1987).

Tilshunoslik va metodologiyada muloqot, nutq nazariyasi, diskurs nazariyasi, kommunikativ ta'sir va pragmatolingvistikaning xorijiy tillarni o'qitish nazariyasi va amaliyotiga integratsiyalashuvi muammolariga bag'ishlangan mavjud ilmiy tadqiqotlar quyidagi jihatlariga bag'ishlangan:

- lingvistik hodisalarning kommunikativ-pragmatik jihatlarini (Komina N.A., 1984; Belyaeva E.I., 1988; Baskova M.E., 1992; Anisimova E.E., 1994; Bykova I.A., 1997; Buzukladova I.19);

- pragmatik yo'naltirilgan holda muloqotga o'rgatish (Gorlyakov P.Yu., 2001);

- shaxslararo muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish (Drokina S.V., 1996; Rumyantseva T.A., 1999, Smirnova E.V., 1999);

- kommunikativ xulq-atvor strategiyalari (Andrushko S.Ya., 1990; Astafurova T.N., 1997; Issers O.S., 1999);

- kommunikativ kompetentsiyani rivojlantirish (Volovik A.V., 1988; Ponutrieva V.P., 1997; Zhoglina G.G., 1998; Konovalova R.A., 1998),

- madaniyatlararo va mintaqaviy tadqiqotlar (Borovkova E.E., 1996; Otmenitova O.M.V., Otmenitova 1906;

- chet tilidagi muloqot holatlarida etnolingvomadaniy kompetensiya (Vyrypaeva L.M., 1999);

- grammatika o'qitishga funksional yondashuv (Fedotova I.A., 1997);

- nutqni o'rgatish (Makarova E.JL, 1994; Kucherenko O.I., 2000) [Беспалова 2003].

Shuni ta'kidlash kerakki, o'zbek tilini o'qitish nazariyasi va amaliyotida antroposentrik yondashuv, psixolingvistik, pragmatik, lingvokulturologik omillarni har tomonlama hisobga olish masalalari o'z tadqiqini kutayotgan dolzarb masalalardandir. Bundan tashqari, ta'lim mazmuniga diskursni kiritish masalalari ham o'zbek tilini o'qitish metodikasi nuqtayi nazaridan yetarlicha

o'rganilmagan, vaholangki, bunday yondashuv muloqot mexanizmi va uning dinamikasini o'rganish uchun imkoniyatlar ochadi, chunki aynan nutq jarayonida, diskursda til birliklarining, barcha til sathlarining funksiyalari namoyon bo'ladi. Demak, til ta'limi jarayonida, xususan, o'zbek tilini ham ona tili sifatida, ham xorijiy til sifatida o'qitishda antroposentrik nuqtayi nazardan yondashish, zamonaviy tilshunoslikning yangi nazariy xulosalarini til o'qitish amaliyotiga tatbiq etish o'quvchilarning nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish, ularning kommunikativ qobiliyatlarini o'stirish, muloqotga kirishishida to'siq bo'lishi mumkin bo'lgan omillarni bartaraf etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Til ta'limiga antroposentrik yondashish deganda, yuqorida ta'kidlanganidek, psixolingvistika, pragmalingvistika, lingvokulturologiya kabi yo'nalishlarning nazariy qonuniyatlarini til va nutq hodisalarini o'rgatish, ta'lim oluvchilarning shu doiradagi bilim, ko'nikma, malakalari va nutq kompetensiyalarini, kommunikativ qobiliyatlarini rivojlantirishga tatbiq etish nazarda tutiladi. Quyida mazkur yo'nalishlarning ilmiy-nazariy xulosalarini qanday holatlarda qo'llash samarali bo'lishi mumkinligini tahlil qilamiz.

Psixolingvistika – til va inson psixikasi o'rtasidagi munosabatlarni o'rganadigan fan. U odamlarning nutqni tushunishi, yaratishi va idrok etishi jarayonlarini tekshiradi. O'qituvchilar uchun bu jarayonlar til o'rgatish kontekstlarida qanday ishlashini ko'rib chiqishlari muhim, chunki ular motivatsiya, tushunish va tildan foydalanishga ta'sir qilishi mumkin. Psixolingvistika, rus olimlarining ta'rifiga ko'ra, nutq faoliyati nazariyasi haqidagi fandir. Ushbu fanning asosiy tushunchalari nutq ontogenezi, nutqning yaratilishi, nutqni qabul qilish va idrok etish, axborotni kodlash va dekodlash, interferentsiya, transferentsiya...

Quyida biz ushbu psixolingvistik hodisalarning ba'zilarini tilni o'qitish jarayonida, shu jumladan o'zbek tilini xorijiy til sifatida o'qitishda qanday namoyon bo'lishini ko'rib chiqamiz.

1. Nutq ontogenezi. Ma'lumki, kichik yoshdan bolalardagi ikkinchi tilni o'rganish jarayoni tabiiy muhitdan til o'zlashtirgan bolaning nutqi ontogenezigacha juda o'xshaydi. Chunki bola ongida qiyoslash va qoidalar tuzish yo'li bilan o'rganish uchun o'ziga xos lingvistik zaxira yo'q. Natijada, bolaning tilni o'rganish uchun boshqa imkoniyati yo'q.

Bugungi kunda ko'plab tilshunos-metodistlar ushbu dalilga tayanib, xorijiy tilini aynan shunday o'rganish zarurligini, ya'ni

bola o'z ona tilini o'zlashtirgani kabi, shu strategiya asosida darslik va o'quv qo'llanmalarini yaratish, ya'ni til o'rganishni grammatik qoidalarga alohida urg'u bermasdan, yo'l-yo'lakay, tabiiy muloqotga asoslangan holda, audio tinglash, video tomosha qilish yordamida amalga oshirish kerak, degan fikrni ilgari surmoqda. Kattalar ongida birinchi marta til o'rganayotgan boladan farqli o'laroq, ma'lum bir til (yoki tillar) zaxirasi saqlanib qolishi, qiyoslash va qiyosiy o'rganish ko'nikmalari shakllantirilishi va rivojlanishini ta'kidlash lozim. Bolalar o'z imkoniyatlari darajasida ona tilini o'rganadilar. Xo'sh, nega kattalar o'zlarida mavjud bo'lgan barcha imkoniyatlardan (bolalar hali ega bo'lmagan qobiliyatlardan) foydalanmasliklari kerak? Bola tilni tabiiy ravishda o'rganadi va u o'rganish uchun foydalanadigan usuldan qat'i nazar, kattalar yangi tilni o'rganayotganini tushunadi. Demak, kattalarda tilni o'rganish va o'zlashtirish jarayoni parallel ravishda boradi va bizningcha, grammatikaga (formulalarga) asoslangan, ona tili va o'rganilayotgan tilni solishtirish va o'rganish imkonini beradigan usuldan samarali foydalanish ham maqsadga muvofiqdir [Muxamedova S.X., Shirinova Y.T. 2024; Shirinova 2024].

2. Shuni ta'kidlash kerakki, chet tilini o'qitishda ko'p tillilik manba bo'lib xizmat qilishi mumkin. Bunday holda **transferensiya** kuzatiladi. Bir nechta tillarni bilish o'quvchilarga o'xshash grammatik tuzilmalar va lug'atdan foydalanish orqali yangi tilni o'rganishga yanada moslashuvchan yondashish imkonini beradi. Masalan, o'quvchi ma'lum bir turkiy tilni bilsa va o'zbek tilini o'rganayotgan bo'lsa, ularni qiyoslash va solishtirish mumkin, bu esa o'quv jarayonini osonlashtiradi.

3. **Interferensiya.** Ko'p tilli muhitda til o'rganishda interferensiya bir necha aspektlarda namoyon bo'ladi, chunki bunday kontekstda talabalar ko'pincha bir vaqtning o'zida bir nechta tillar bilan muloqot qilishadi. Bu yerda e'tibor berish kerak bo'lgan asosiy fikrlar:

A. *Leksik interferensiya:* bir tildagi so'zlar tasodifan boshqa tildagi so'zlar o'rnida qo'llanishi mumkin. Masalan, ingliz va rus tillarini biladigan talaba o'zbek tilidagi gapda ruscha so'zdan foydalanishi mumkin. Shuningdek, ko'p tilli muhitda leksik aralashuv ba'zi o'quvchilarda lingvistik shokni keltirib chiqarishi mumkin, chunki ularning ona tilida bunday shaklga ega bo'lgan so'z butunlay boshqacha (ba'zan odobsiz) ma'noni bildirishi mumkin.

B. *Fonetik interferensiya:* talaffuz boshqa tilning ta'siridan aziyat chekishi mumkin. Masalan, o'quvchi rus tilini bilsa va o'zbek tilini o'rganayotgan bo'lsa, o'zbek tili fonemalari o'rniga rus

fonemalaridan foydalanishi mumkin, bu esa o'zbekcha so'zlarning noto'g'ri talaffuz qilinishiga olib keladi. Masalan: o'quvchi so'zini okuvchi sifatida talaffuz qilish mumkin. Chunki rus tilida o', q, g', h fonemalari mavjud emas. Bu fonemalarni turkiy tillarda so'zlashuvchi o'quvchilar bemalol talaffuz qilishlari mumkin. Ko'pchilik o'rganilayotgan til fonemalarini to'g'ri talaffuz qiladigan ko'p tilli muhitda esa o'rganilayotgan til bilan bir tizimga kirmaydigan tilning ona tili bo'lgan talaba to'g'ri talaffuz ko'nikmalarini tezda egallaydi.

B. *Grammatik interferensiya*: talabalar grammatik qoidalarni bir tildan boshqa tilga o'tkazishi mumkin. Misol uchun, talabalar bir tildagi ma'lum bir gap strukturasini boshqa tilga qo'llashga harakat qilishlari mumkin, bu esa xatolarga olib kelishi mumkin. Tillarning aralashuvi tufayli jumla tuzilishi buzilishi mumkin. Misol uchun, bir til konstruksiyasidagi so'z tartibi boshqasiga qo'llanishi mumkin, bu ko'pincha chalkash iboralarga olib keladi.

D. *Madaniy aralashuv*: madaniy xususiyatlar tilni tushunish va ishlatishga ta'sir qilishi mumkin. Talabalar madaniy kontekstdagi farqlar tufayli jumlar yoki iboralarni noto'g'ri talqin qilishlari mumkin.

E. *Kognitiv yuklama*: ko'p tilli va ko'p madaniyatli muhitda talabalar odatda ma'lum bir tilni tabiiy tarzda, ongli ravishda emas, balki guruhdagi boshqalar bilan muloqot qilish orqali o'rganadilar, chunki ko'pchilik ularga o'rgatilayotgan tilda gapirish qiyin bo'lganida, ko'pincha o'z ona tillarida gaplashadi va ma'lum darajada bir vaqtning o'zida guruh a'zolarining tillarini o'rganadi. Bir vaqtning o'zida bir nechta tillarni o'rganish (o'zlashtirish) ko'proq kognitiv yukni talab qiladi, bu esa xatolar va chalkashliklarga olib kelishi mumkin.

Interferensiyaning salbiy oqibatlarini minimallashtirish uchun tillarni aniq ajratish uchun sharoit yaratish, kontekstli o'qitishdan foydalanish, talabalarga turli vaziyatlarda maqsadli tilni mashq qilish va faol ishlatish imkoniyatini berish muhimdir. Tillar orasidagi farqlarni bilish va tahlil qilishga yordam beradigan usullardan foydalanish ham foydalidir.

4. Axborotni kodlash va dekodlash. Ch.Osgudning nutqni idrok etish modeliga ko'ra, samarali muloqot qilish uchun axborotni kodlash va dekodlash bir kod, ya'ni bir til doirasida amalga oshirilishi kerak. Ammo ko'p tilli muhitda aloqa jarayoni bu nuqtai nazarga mos kelmaydi va bu adresat tomonidan uzatiladigan ma'lumotni to'g'ri dekodlashga to'sqinlik qiladi. O'qituvchi o'rgatilayotgan tildagi ma'lumotlarni kodlaydi, o'quvchilar esa o'z ona tiliga yoki ko'proq

tanish bo'lgan tilga tarjima qilib, uni dekodlashga harakat qiladilar. Tejamkorlik, aniqlik va samaradorlik tamoyillari buzilishi mumkin. O'qituvchi aytganlarini to'g'ri tushunishlari uchun aytganlarini takrorlashlari kerak. Tabiiyki, bu mashg'ulot davomiyligiga ta'sir qiladi, ya'ni ko'p tilli muhitda til o'rganish bir tilli muhitga qaraganda uzoq davom etishi mumkin.

Pragmatik yondashuv nima? Pragmatika – bu til va til o'zgarishlarining kontekstda qanday ishlashini o'rganadigan lingvistik soha. Pragmatik yondashuv til ta'limida o'quvchilarni real hayotdagi mazmunli vaziyatlarga tayyorlash uchun foydalanuvchi mahorat va ko'nikmalarni rivojlantirish demakdir.

Pragmatik yondashuv tamoyillarini quyidagicha ajratish mumkin:

Kontekst: eil o'qitishda kontekstni hisobga olish. Misollar va vaziyatlarni kiritish orqali tilning haqiqiy muloqotda qanday ishlashini ko'rsatish.

O'zaro aloqalar: o'quvchilarga bir-birlari bilan muloqot qilish imkoniyatini berish, interaktiv faoliyatlar orqali.

Qarashlar va intonatsiya: tildan to'g'ri va o'rinli foydalana olishlari uchun o'quvchilarning tinglash va o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish.

Til o'qitishda pragmatik yondashuvni amalga oshirishda bir qancha muammolar mavjud. O'qituvchilar ko'pincha grammatikani asosiy e'tibor sifatida ko'radilar, bu hol pragmatik yondashuvni e'tiborga olishni cheklaydi. Shu sababli, o'qituvchilar va ta'lim muassasalari pragmatik yondashuvni o'zlarining ta'lim dasturlariga kiritishlari kerak (Bachman, 1990). Yechim sifatida, o'qituvchilar pragmatik yondashuvga mos keladigan darslar tayyorlashlari, qo'llanadigan materiallar va metodikalarni yangilashlari zarur. Shuningdek, til o'rganuvchilarni real hayotiy misollar orqali o'rgatish, interaktiv metodlardan foydalanish, guruhli ishlar va rolli o'yinlardan foydalanish ko'nikmalarni rivojlantirish uchun samarali vositalardir.

Pragmatika tildagi so'z va iboralarning ma'nosiga kontekst qanday ta'sir qilishini o'rganadi. Bu ona tilida so'zlashuvchilar muayyan maqsadlarga erishish uchun turli vaziyatlarda tildan qanday foydalanishini o'rganadi. Ko'p tilli muhitda tilni o'rgatish talabalarni madaniy va ijtimoiy kontekstlarda tildan foydalanishdagi farqlar bilan tanishtirishni o'z ichiga oladi. Misol uchun, bir xil so'zlar yoki iboralar turli madaniyatlarda turli xil ma'nolarga ega bo'lishi mumkin, bu esa o'qitishda e'tiborga olinishi kerak.

Ma'lumki, pragmatika so'zlovchining o'z nutqiga, til birliklariga munosabatidir. Turli madaniyatlar so'zlovchilarida ifoda uslubiga munosabat turlicha. Bir madaniyatda bilvosita nutq (fikrlarni hissiy, murakkab jumlar bilan ifodalash) odatiy hol bo'lsa, boshqa madaniyat nuqtayi nazaridan bu qabul qilinmasligi mumkin.

Bevosita nutq akti (to'g'ridan-to'g'ri va ixcham ifoda) ma'lum bir madaniyatda oqilona hisoblansa, boshqa madaniyat nuqtayi nazaridan bu tilni yetarli darajada bilmaslik kabi ko'rinishi mumkin.

Ta'lim oluvchilar jamoasida bir-biri bilan muloqot qilish zarurati paydo bo'lishi mumkin va bunga yuqorida aytib o'tilgan pragmatik va lingvomadaniy omillar to'sqinlik qilishi mumkin. Bu guruhda psixologik noqulaylikni keltirib chiqarishi mumkin. Nutq aktining ifodalanishi bir-biriga mos kelmasligi mumkin.

Yuqoridagi pragmatik omillarni sinfdoshlar, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi muloqotda kuzatish mumkin.

Masalan, o'z nutqida bilvosita akti ko'p ishlatadigan o'zbek tili o'qituvchisi, odatda, bevosita (to'g'ridan-to'g'ri) nutq aktini qo'llaydigan o'quvchi bilan muloqotda bo'lganda, suhbatdoshi uni tilni bilmagani uchun emas, balki nutq madaniyatiga ko'ra, nutqning bunday turini ishlatmaganligi uchun ham tushunmasligi mumkinligini yodda tutishi kerak.

Madaniyatlardagi o'ziga xosliklar, tabiiyki, o'sha madaniyat sohibi bo'lgan millatning tilida ham in'ikos etadi, turli madaniyat vakillari o'zaro muloqotga kirishganda bir-birining madaniy xususiyatlari haqida xabardor bo'lmasa, o'zaro muloqotlarida madaniy to'siqlar yuzaga keladi [Shirinova Y. 2022; Shirinova Y. 2023; Shirinova Y., Iskandarova G. 2024].

Muloqot jarayonida 1-kommunikant tomonidan kodlangan va aloqa kanali orqali yuborilgan xabar ikkinchi kommunikant tomonidan qabul qilib olinadi, dekodlanadi va idrok etiladi, o'z navbatida, mazkur xabar 2-tomonda turli emotsiyalarni yuzaga keltirishi mumkin. Agar suhbatdoshingizdan siz taxmin qilgan reaksiyaning qaytishini istasangiz, xabarni aniq, to'g'ri va tushunarli tarzda kodlashingiz, sifatli aloqa kanali orqali (turli xalaqit beruvchi omillar, shovqinlardan imkon qadar xoli ravishda) uzatishingiz zarur. Kommunikativ aktlarda yuzaga kelishi mumkin bo'lgan ziddiyatlarning eng katta qismi kodlanuvchi xabar bilan dekodlangan xabarning o'zaro muvofiq emasligiga bog'liq. Mazkur nomuvofiqliklar asosan Bernar Verberning "Nisbiy va mutlaq bilimlar entsiklopediyasi" kitobidan olingan "Urinish" muammosidagi

quyidagi sabablarga bog'liq bo'lishi mumkin:

1. Ayni paytda men nima deb o'ylayman?
2. Men nima demoqchiman?
3. Nimani aytgandek tuyuldim?
4. Men nima dedim?
5. Nima eshitishni xohlaysiz?
6. Nimani eshitdim deb o'ylaysiz?
7. Nimani eshitdingiz?
8. Nimani tushunmoqchisiz?
9. Tushundim deb o'ylaganingiz.
10. Nimani tushunganingiz?

Muloqotda qiyinchiliklar paydo bo'lishining o'ndan bir ehtimoli bor. Ammo baribir harakat qilaylik... [Bernar Veber]. Darhaqiqat, Bernar Verber qayd qilib o'tgan 10 banddan birortasida nomutanosiblik bo'lsa, muloqotda anglashmovchilik va pirovardida ziddiyatli vaziyat yuzaga kelishi mumkin [Shirinova Y. 2022; Shirinova Y. 2024]. Ta'lim jarayoni, xususan til ta'limi jarayonida kommunikantlar fikrni to'g'ri va to'liq ifodalashga o'rgatilishi kerak, zero bu yuzaga kelishi mumkin bo'lgan anglashilmovchiliklarning oldini oladi.

Xulosa

Til ta'limida antroposentrik: psixolingvistik, pragmatik va lingvokulturologik yondashuv ko'plab afzalliklar taqdim etadi. Bu nafaqat til bilimlarini, balki butun madaniy kontekstni ham o'z ichiga oladi. Bunday yondashuv yordamida til o'rganish jarayoni yanada mazmunli va samarali bo'ladi. O'qituvchilar va ta'lim muassasalari buni anglab yetishlari va o'z ta'lim jarayonlarini bu yondashuvga moslashtirishlari zarur.

Til o'rganish murakkab jarayon bo'lib, u kuchli ehtiyojlarni, samarali o'qitish uslublari va yondashuvlarini hamda til o'rganuvchilar va o'qituvchilarning uzluksiz harakatlarini talab qiladi. Kuchli salohiyat va mas'uliyat talab qiladi. Bunga erishish uchun tilni, bizning misolimizda o'zbek tilini o'rgatishda o'qituvchi birinchi navbatda o'z o'quvchilarining nutq madaniyati, nutqining lingvopragmatik xususiyatlari to'g'risida ma'lum tushunchaga ega bo'lishi, shuningdek, tilning nafaqat lug'at va grammatikasini o'rgatishi, balki til madaniyati va lingvopragmatik jihatlarini ham tushuntirishi, o'quvchilarning sotsiopragmatik qobiliyatlarini rivojlantirish ustida ish olib borishi zarur. Til o'qitish metodiga psixolingvistika, lingvopragmatika va lingvomadaniyatshunoslikning

nazariy tamoyillarini joriy etish zarur.

Adabiyotlar

- Беспалова, С, 2003 «Коммуникативно-прагматическая организация обучения иностранным языкам: Немецкий язык, языковой вуз» дисс.канд.филол наук//Диссертация на тему «Коммуникативно-прагматическая организация обучения иностранным языкам: Немецкий язык, языковой вуз», скачать бесплатно автореферат по специальности ВАК РФ 13.00.02 - Теория и методика обучения и воспитания (по областям и уровням образования)
- Muxamedova S.X., Shirinova Y.T. Ko'p tillilik va ko'p madaniyatlik muhitida o'zbek tilini o'rgatish masalalariga doir. O'zbek tilining xorijda o'qitilishi: ta'lim nazariyasi va amaliyoti, 2024, 1(01), 3–6. Retrieved from <https://aphil.tsuull.uz/index.php/anjuman/article/view/96>
- Shirinova, Y., Iskandarova, G. (2024). Inson – madaniyatlar chorrahasida. O'zbekiston: til va madaniyat. Amaliy filologiya masalalari. 2 (5): 83-89. DOI: 10.52773/tsuull.uzlc.aphil.2023.2.5/NQUG6205// <https://aphil.tsuull.uz/index.php/language-and-culture/article/view/79>
- Shirinova, Y.T. 2022. Madaniyatlararo kommunikatsiya xususida // INTERNATIONAL CONFERENCE DEDICATED TO THE ROLE AND IMPORTANCE OF INNOVATIVE EDUCATION IN THE 21ST CENTURY. September. (в формате PDF) Международная конференция, посвященная роли и значению инновационного образования в 21 веке (researchgate.net)
- Ширинова, Е. Т. 2023. «Некоторые соображения о коммуникации». Узбекистан: язык и культура. Вопросы прикладной филологии. 1(5): 84-91. Получено с <https://aphil.tsuull.uz/index.php/language-and-culture/article/view/84-91> DOI: <https://www.doi.org/10.52773/tsuull.uzlc.aphil.2023.1.5/EFEZ1339>
- Shirinova, Y. (2024). Некоторые принципы и подходы преподавания узбекского языка в многоязычной и поликультурной среде. *Uzbekistan Language and Culture*, 1(01). Retrieved from <https://aphil.tsuull.uz/index.php/language-and-culture/article/view/110>
- Shirinova, Y. (2024). Конфликтное общение: факторы, причины, некоторые пути преодоления. *Uzbekistan Language and Culture*, 2(02). Retrieved from <https://aphil.tsuull.uz/index.php/language-and-culture/article/view/113>

ON THE ISSUE OF ANTHROPOCENTRIC APPROACH TO LANGUAGE EDUCATION

Ekaterina Shirinova¹
Gulbahor Iskandarova²

Annotation

Today, the study of language phenomena within the framework of an anthropocentric paradigm has gained urgent importance, and as a result of research within this paradigm, such independent integrative areas of linguistics as psycholinguistics, lingvoculturology, pragmalinguistics, and intercultural communication have been formed and are developing. The application of theoretical views in linguistics to language education is of great practical importance, in particular, it can serve to improve the methodology of teaching the Uzbek language and bring it to a new stage of development. This article focuses on the essence and importance of the anthropocentric approach to language education, studies the study of the anthropocentric approach in the process of language education, considers its theoretical foundations and practical application. The article proposes problems and solutions related to the development of communicative skills in the process of language learning, the study of language in a cultural context, and modern requirements of linguistics. The anthropocentric approach, mainly, provides for the consideration of contextual information in the processes of language teaching and learning, the integration of language knowledge and experience, the study of the culture of the speakers of this language together with the language based on the perspective of linguocultural studies, and allows improving the methodology of language teaching based on the processes of speech ontogenesis within the framework of the psycholinguistic aspect.

Keywords: *anthropocentrism, paradigm, language teaching, methodology of teaching the Uzbek language, pragmatic approach,*

¹ Shirinova Yekaterina Turakulovna – Acting Associate Professor, Department of Uzbek Language and Literature Education, Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology

E-mail: yekaterina@navoiy-uni.uz

ORCID ID: 0000-0002-9164-5327

² Iskandarova Gulbahor Turabayevna – Senior Lecturer, Department of Uzbek Language and Literature Education, Tashkent State University of Uzbek Language and Literature named after Alisher Navoi.

E-mail: iskandarovagulbahor@navoiy-uni.uz

ORCID ID: 0000-0002-4189-2725

For citation: Shirinova, E.T., Iskandarova, G.T. 2025. "On the issue of anthropocentric approach to language education". *Uzbekistan: Language and Culture. Issues of Applied Philology*. 1 (5): 165-176.

References

- Bespalova, S, 2003 «Kommunikativno-pragmaticheskaya organizatsiya obucheniya inostrannym yazykam: Nemetskiy yazyk, yazykovoy vuz» diss.kand.filol nauk//Диссертация на тему «Коммуникативно-прагматическая организация обучения иностранным языкам: Немецкий язык, языковой вуз», скачать бесплатно автореферат по специальности ВАК РФ 13.00.02 - Теория и методика обучения и воспитания (по областям и уровням образования)
- Muxamedova S.X., Shirinova Y.T. Ko'p tillilik va ko'p madaniyatlilik mukhitida uzbek tilini urgatish masalalariga doir. Uzbek tilining xorijda uktilishi: ta'lim nazariyasi va amaliyoti, 2024, 1(01), 3–6. Retrieved from <https://aphil.tsuull.uz/index.php/anjuman/article/view/96>
- Shirinova, Y., Iskandarova, G. (2024). Inson – madaniyatlar chorrahasida. Uzbekiston: til va madaniyat. Amaliy filologiya masalalari. 2 (5): 83-89. DOI: 10.52773/tsuull.uzlc.aphil.2023.2.5/NQUG6205// <https://aphil.tsuull.uz/index.php/language-and-culture/article/view/79>
- Shirinova, Y.T. 2022. Madaniyatlararo kommunikatsiya xususida // INTERNATIONAL CONFERENCE DEDICATED TO THE ROLE AND IMPORTANCE OF INNOVATIVE EDUCATION IN THE 21ST CENTURY. September. (в формате PDF) Международная конференция, посвященная роли и значению инновационного образования в 21 веке (researchgate.net)
- Shirinova, E. T. 2023. «Nekotorye soobrazheniya o kommunikatsii». Uzbekistan: yazyk i kultura. Voprosy prikladnoy filologii. 1(5): 84-91. Polucheno s <https://aphil.tsuull.uz/index.php/language-and-culture/article/view/84-91> DOI: <https://www.doi.org/10.52773/tsuull.uzlc.aphil.2023.1.5/EFEZ1339>
- Shirinova, Y. (2024). NEKOTORYE PRINTSIPI PODHODY PREPODAVANIYA UZBEKSKOGO YAZYKA V MNOGOYAZYCHNOY I POLIKULTURNOY SREDE. Uzbekistan Language and Culture, 1(01). Retrieved from <https://aphil.tsuull.uz/index.php/language-and-culture/article/view/110>
- Shirinova, Y. (2024). KONFLIKTNOE OBSCHENIE: FAKTOR, PRICHINY, NEKOTORYE PUTI PREODOLENIYA. Uzbekistan Language and Culture, 2(02). Retrieved from <https://aphil.tsuull.uz/index.php/language-and-culture/article/view/113>.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochta-siga yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (Abstrakt) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki" shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

V.1. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

Matnda qo'lyozma (toshbosma)ga havola berish:

[Xondamir, Makorim, 17^a]

VII.2. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarining qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anjon, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq muallifi bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismi to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda, birinchi muallifning ismi yozilib, davomida *va boshqalar* deb ko'rsatiladi:

[Familiya va boshqalar nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*. Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mamatov 2018, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

VII.3. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Aminov 2018, 248]

7.4. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida chop etilgan maqolasida

aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro'yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo'yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo'lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko'rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi. Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. "Jomiy "Xamsa" yozganmi?." *O'zbekiston adabiyoti va san'ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. "Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi". *UZA: O'zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so'ngida foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro'yxati ikki qismdan iborat bo'lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko'rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini "*The Chicago Manual of Style, 16th Edition*" qo'llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko'rib olishingiz mumkin.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: Language and Culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any opinions and views expressed in publications are the opinions and views of

the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of The Chicago Manual of Style, 16th Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: Title of the Book. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.

Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.

Level 3. Modified "down" style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.

Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

3. Style and Usage

1) Translation

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, "Author's own" translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([]).

2) Names and Terms

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

4. Quotation

1) Block Quotations:

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

5. Others

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([]).

6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

BOOK

Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of *University of Chicago Readings in Western Civilization*, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a chapter or other number.

Reference List (hanging indent):

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

In Text Cite:

[Austen 2007, 101]

Reference List (hanging indent):

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*. Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders>

In Text Cite:

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

JOURNAL ARTICLE**Article in a print journal**

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

Reference List (hanging indent):

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439–58.

In text cite:

[Weinstein 2009, 440]

Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

Reference List (hanging indent):

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405–50. doi:10.1086/599247.

In text cite:

[Kossinets and Watts 2009, 411]

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

Reference List (hanging indent):

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

In text cite:

[Mendelsohn 2010, 68]

Reference List (hanging indent):

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

In text cite:

[Stolberg and Pear 2010, 12]

WEBSITE

A citation to website content can often be limited to a mention in the text ("As of July 19, 2008, the McDonald's Corporation listed on its website . . ."). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

Bibliography (hanging indent):

Google. 2009. "Google Privacy Policy." Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

In text cite:

[Google 2009]

Reference List (hanging indent):

McDonald's Corporation. 2008. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

In text cite:

[McDonald's 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot agentligi tomonidan №0936 raqami bilan ro'yxatdani o'tgan. Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga kiritilgan (30.10.2921.№308/6).

Manzil: O'zbekiston, Toshkent sh., Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: aphil@tsuull.uz

Website: <http://www.aphil.tsuull.uz>